

ונפש רחבה", מידותיו הרעות הן תורתו – תורת חייו, והכרתו ושכלו
הן רק כיצד למות.

9. משנת רבי אהרן פרשת בלק עמוד רסו

והנה הלא התורה היא ללמדנו ולהתלמד ממנה, ולכאורה מעטות הן
ההלכות בספר בראשית ... והנה בודאי בכל פסוק ובכל תיבה תלויים
עולמות שלמים, וכל ההווה וכל מה שיהיה וכל מה שיהיה עד סוף כל
הדורות בכל האומות ובכל האישים הפרטיים, אבל עבורנו הרי העיקר
ללמוד את ההנהגה ממעשי האבות ... והנה חיוב הלימוד ממעשה אבות
צריך להיות בדרגה זו, ד"חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי
אבותי אברהם יצחק ויעקב, ולכאורה הרי אף בענק שבענקים הרי זו
רוח של גאווה מאין כמוה לחשוב ולהתדמות לאבות העולם בחייו
הבריאה, אלא בזה גילו לנו את גודל החיוב להתלמד, והשאיפה לגדלות
במצבו של כל אחד ואחד באיזה דור שיהיה

הקושי לשאוף נעוץ בקושי להתנתק מהתאוות

10. בראשית פרק טז פסוק א

וַיֵּלֶךְ אִשְׁתְּ אַבְרָם לֹא יִלְדָה לוֹ וְלֵאמֹר מִצְרַיִם וַיִּשְׁמָה הָגָר:
רש"י

שפחה מצרית – צת פרעה היתה, כשכרחה נסים שנעשה לשרה אמר מוטב
שתיאלצתי שפחה מצרית ולא לגיטימי צבת אחר:

11. משנת רבי אהרן בלק עמוד רזז

ויסוד גדול בהתלמדות הוא שלא להמשך אחר דעות והשקפות העולם
אשר אנו מסובכים מהם, אשר כל מהותם והקפתם בנויים על דרכי
היצר והשפלות.

12. בראשית פרק יד פסוק יג

וַיֵּבֵא הַפְּלִיטָה וַיְגַדֵּל לְאַבְרָם הָעֵבְרִי וְהוּא עִבְדֵי בְּאֵלֵי מִצְרַיִם מִמִּצְרַיִם
אָזוּ אֵשֶׁכְל וְאָזוּ עֲזָר וְהֵם בְּעַלְי בְּרִית אַבְרָם:
רש"י

לפי פשוטו זה עוג שפלט מן המלחמה ... ומתכוין שיהרג לצרכם וישא
את שרה:

13. יחי ראובן בראשית עמוד קמו

לכאורה צריך להבין, הלא קודם לכן כבר הוזכר השם "אברם"
כל כך הרבה פעמים ולא נזכר עמו תואר "עברי". מדוע דוקא
כאן נאמר עליו שהוא "אברם העברי"? אומר הסטמאר רבי'
זצ"ל: תכניתו של הפליט היתה, שאברהם ימות במלחמה והיא
ישא את שרה לאשה. והרי היה זה מצב של פיקוח נפש, וכיצד
עלה בדעתו שאברם יצא למלחמה מסוכנת? התשובה היא: כי
הפליט הכיר את אברם וידע שהוא "אברם העברי", ולמען
עקרונותיו מוכן הוא להלחם נגד כל העולם, ממילא היה ברור
לו שכשישמע שנשבה לוט בן אחיו – יצא להלחם למרות הסכנה
הגדולה שבדבר.

אברהם מחפש לקדש שם שמים

14. ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק נא

ואפילו בעת התעסקם להרבות הממון, ר"ל בעת המרעה ועבודת
האדמה והנהגת הבית, היה מפני שתכלית כונתם היתה בכל
המעשים ההם להתקרב אל הש"י קרבה גדולה, כי תכלית כונתם
כל ימי חייהם להמציא אומה שתדע השם ותעבדהו, כי ידעתי
למען אשר יצוה את בניו ואת אחיריו, הנה התבאר לך כי
כוונת כל השתדלותם היתה לפרסם יחוד השם בעולם ולהיישיר
בני אדם לאהבתו, ומפני זה זכו לזאת המדרגה

**פרשת לך לך – "ספר הישר זה ספר
אברהם יצחק ויעקב"**

מעשה אבות סימן לבנים

1. בראשית פרק יז, כב

(כב) וַיֹּכַל לְדַבֵּר אֵתוֹ וַיַּעַל אֱלֹקִים מֵעַל אַבְרָהָם:
רש"י

(כג) מעל אברהם – לשון נקיה הוא כלפי שכניה, ולמדנו שהלדקים
מרכנתו של מקום:

2. בראשית פרק יב פסוק ב

וַאֲעִשֶׂךָ לְגוֹי גָדוֹל וְאַבְרָכָךָ וְאַגְדִּלְכָה שְׁמִי וְהָיִה בְרָכָה:

3. במדבר רבה (וילנא) פרשת נשא פרשה יא

אמר רשב"ל ואעשך לגוי גדול זה שאומרים אלקי אברהם ואברכך
זה שאומרים אלקי יצחק ואגדלה שמך זה שאומרים אלקי יעקב
יכול יהיו חותמין בכולן ת"ל והיה ברכה בך חותמין ואומרים מגן
אברהם ואין חותמין בכולן א"ר חייא בר זעירא והיה ברכה
ברכתך קודמת לברכתי שמשם אומרים מגן אברהם אח"כ
אומרים מחיה המתים

4. דעת תורה בראשית עמוד טז

אם באמרנו "אלקי אברהם" השבח הוא על ה"אלקי" – שהוא
יתברך הנהו האלקים על אברהם, אם כן הרי אין זה "ברכתך"
– אין זה כלל הברכה של אברהם, ומה שייך כלל לומר שברכה
זו קודמת לשניה, הלא שניה, גם מגן אברהם גם מחיה המתים,
בשבחן של הקב"ה מדברות, ושניהן ברכות ה' הנה? הנה אנו
רואים שכשאנו אומרים "אלקי אברהם" צריכים אנו לכוון בעיקר
בענין אברהם, בהכרת אברהם את בוראו וידיעתו את האלוקים,
וכשאנו מדברים על ענין הכרת אברהם את אלוקיו, אין הכוונה
על חקירות וידיעות בעלמא כדרך הפילוסופים ... הכרה
פילוסופית הוא דבר חוצי, ומה שחופץ לאדם אין שייכות לאדם,
הפירוש של "אלקי אברהם" הוא במדה שהיה לו לאברהם את
ה"אלוקים" בו ובמצואותו.

5. תוספות מסכת ברכות דף מ עמוד ב

פסק ר"י לכל צרכה שאין זה מלכות שמים אינה צרכה ... ולפי מה
לפרישית לכל היכא לכתוב אלקי אברהם הוא כמו מלכות

6. דעת תורה בראשית עמוד פ

הנה ה"אלקי אברהם" הוי כמו מלכות, דאברהם אבינו המליך
הקב"ה על כל העולם. "אברהם" ו"מלך העולם" היינו הך, כל
כולו של אברהם אבינו היה "מלך העולם", כל ההנהגה היתה
אצלו הנהגת מלכות. אבימלך אמר "אלקים עמד" – דייקא,
וכשרואים אברהם, כשמזכירים אברהם, הנה זה הזכרה וראיה
להאלקים, כי חד הוא!!

7. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף כה עמוד א

מאי ספר הישר? א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן: זה ספר אברהם
יצחק ויעקב שנקראו ישרים, שנא': תמות נפשי מות ישרים.

8. שיחות מוסר מאמר פ

נמצא כי ידע בלעם את עיקר מעלתם של האבות הקדושים שהיו
"ישרים" ... וואל המעלה הזו של "ישר" שאף וביקש. והדבר מבהיל
איך נראית "ישרותו" של בלעם, "לחיות" הוא חי כפחות שבפחותים,
ו"למות" הוא חפץ כאבות הקדושים, ואין זו סתירה אצלו כלל, כי כך
נראית "ישרות" אצל אדם בעל ג המידות של "עין רעה, רוח גבוהה

20. תוספתא מסכת סוטה (ליברמן) פרק ה

אמרה לו גרש האמה הזאת ואת בנה מלמד שהיתה אמינו שרה רואה את ישמעאל בונה במסין (מזבחות) וצד חגבין ומעלה ומקטיר לעיני אמרה שמא ילמוד יצחק בני כך וילך ויעבד כך ונמצא שם שמים מתחלל בדבר אמי לה לאחר שזכין לו לאדם חבין לו אחר שעשינוה מלכה ועשינוה גברה והכנסנוה לגדולה זו נטרדנה מתוך בתינו מה הבריות אומרות עלינו לא נמצא שם שמים מתחלל בדבר אמרה לו הואיל ואתה אומר חילול שמים בדבר זה ואני אומרת חילול שמים בדבר זה יכריע המקום בין דברי לדבריך

21. יחי ראובן בראשית עמוד רלב

כל הדיון בין אברהם ושרה היה אך ורק על כבוד שמים, חוץ מכבוד שמים אין כלום!!!

לשקול ערך מול ערך

22. בראשית פרק יב פסוק טז

וּלְאֶבְרָם הִיטִיב בְּעַבְרָה וַיְהִי לוֹ צֶאֱן וּבָקָר וְזֹבְדִים וְעֶבְדִים וַיִּשְׁפְּזוּהָ וְאֶת־נָת וְגַבְלִים:

23. משלי פרק טו פסוק כז

עֹכֵר בֵּיתוֹ בּוֹצֵעַ בְּצֵעַ וְשׂוֹנֵא מִתְּנַת יְיָוְהָ:

24. רש"י בראשית פרק יג פסוק ג

(ג) וילך למסעיו – כשחזר ממלכתיים לארץ כנען היה הולך וכן באכסניות שלו צהם בהליכתו למלכתיים. למדך דרך ארץ שלא יקנה אדם מאכסניא שלו. דבר אחר בחזרתו פרע הקפותיו:

25. יחי ראובן בראשית עמוד קלא

על אף שנאמר: שונא מתנות יחיה – אין זו אלא מידת חסידות, אבל לאברהם היו חובות ולכן נאלץ לקחת את המתנות שנתן לו פרעה, כדי שלא להשאר בעל חוב. לעומת זאת ממלך סדום לא לקח אברהם מתנות משום שאז כבר היה לו, ולא נזקק למתנות.

26. בראשית פרק ט פסוק כ

וַיִּזְחַל זֶן אִישׁ הָאֲדָמָה וַיִּטַּע כְּרָם: רש"י

(כ) ויחל – עשה עצמו חולין, שהיה לו לעסוק תחלה בנטיעה אחרת:

27. והגדת בראשית עמוד 137

למה לדנונו לחובה, לחשוב שביקש להתפלש בשכרות. מדוע לא נאמר שהיתה כונתו למצוה, לשם שמים, לייך לקידוש! והתשובה שודאי, אין ספק שזו היתה כונתו, לייך לקידוש ותו לא – אבל אם העולם חרב אל תחשוב על חומרות! תזרע חיטה ותגדל לחם להשביע רעבון כולם, ותקדש על חלות.... כולם שמעו על ה'חומרות' של החזו"א זצ"ל אבל במפורש שמעתי מפי החזו"א שאמר: "אני לא מחמיר, אלא רק מקפיד על ההלכה. שאלתי: "מה בין חומרות לבין הקפדה על ההלכה"? חיין וענה: "כשההלכה אומרת להחמיר, הרי זאת ההלכה. כשההלכה אומרת שאפשר להקל ואדם רוצה להחמיר, זו זכותו. אבל שידע שההלכה אינה תובעת זאת, וממילא ישקול ויבחן האם אין החומרה פוגעת באדם.

15. בראשית פרק יב, יח-כ

(יז) וַיִּקְרָא פְרַעֲהַ לְאַבְרָם וַיֹּאמֶר מַה זֹאת עָשִׂיתָ לִּי לָמָּה לֹא הַגַּדְתָּ לִּי כִּי אִשְׁתְּךָ הִוא: (יט) לָמָּה אָמַרְתָּ אֲזוּתִי הִוא וְאָקוּז אֹתָהּ לִּי לְאִשָּׁה וְעַתָּה הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קָזוּ וְכָף: (כ) וַיֵּצֵא עֲלָיו פְרַעֲהַ אֲנָשִׁים וַיִּשְׁלָחוּ אוֹתוֹ וְאֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת כָּל אֲשֵׁר לוֹ:

רמב"ן

וטעם הוא ואשתו וכל אשר לו – להודיע שלא גזלו ממנו דבר מכל המתנות הגדולות שנתנו לו בעבור שרה שתהיה למלך, ולא אמרו רמיתנו ומתנה בטעות היא. וזה מעשה נס:

16. בראשית פרק יד, כב-כג

(כב) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל מֶלֶךְ סְדוּם הֲרַמְזִי יָדִי אֶל ה' אֵל עֲלִיּוֹן קָהָה שְׁמַיִם וְאָרֶץ: (כג) אִם מִזִּוְיָ וְעַד שִׁירוֹף נַעַל וְאִם אֶקְזוּ מִכָּל אֲשֵׁר לָךְ וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הִעֲשֵׂרְתִי אֶת אַבְרָם: חזקוני

כשיצאתי מבית אבי הקדוש ברוך הוא הבטיחני לעשרני מוטב שלא אקח מכל אשר לך, וכשאעשיר אתלה העושר במי שהעושר והכבוד שלו.

17. באר יוסף פרשת לך לך (רבי יוסף צבי סלאנט)

ועדין צריך להבין, שממלך סדום לא לקח אפילו חוט ושרוך נעל, אע"פ שבאמת זכה אברהם בכל הרכוש בכיבוש מלחמה, ומפרעה שלא נתן לו כי אם בתורת מתנת חנינם, לא החזירם אברהם. ואפשר לומר משום שהיה בזה פרסום הנס שעשה הקב"ה לו ולשרה, שפרעה נלקח בנגעים ע"י שלקח את שרה, והיה מוכרח להשיבה לאברהם, ולא היה הדבר מפורסם בארץ כנען, אלא רק בין עבדי פרעה ובפלטין שלו ואולי גם בעיר המלוכה, אבל לא בארץ כנען, ולכן לקח המתנות והביאן בארץ כנען, שבזה היה לו להראות השגחת השם על יראיו, ויכלתו, ולפרסם דת אלוקים בארץ. וכשחזר ממצרים הלך ולן באותן אכסניות שהיה מתאכסן בירידתו למצרים, וידעו שאז לא היה לו כל הרכוש הזה, ובחזרתו כששהה זמן קצר במצרים, וראו את כל הרכוש הרב והעצום הזה שניתן לו כיד המלך, היה לו בזה להוכיח את דעותיו האמיתיות והשגחת השם.... אולם אצל מלך סדום... היה הנס די מפורסם ולא היה צריך עוד להחזיק את רכוש סדום לסיוע לפרסם הנס ולכן לא נטל מזה כלום...

18. בראשית פרק יב, א

(א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם כֹּף לָךְ מֵאֲרֶץ וּמִמִּלְכָּהּ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאךָ:

(ד) וַיִּלָּךְ אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵי ה' וַיִּלָּךְ אֹתוֹ לוֹט וְאַבְרָם בֶּן זִמְזִי שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִצְרָן:

אור החיים בראשית פרק יב

להיות שאמר לו ה' הבטחות תועוליות הרבה כשילך לו מארצו וכו' אם כן הגם שילך יסבור הרואה כי אין להחזיק לו טובה על זה שאפילו קל שבקלים כשיראה כל התועוליות ימהר ליסע לזה הודיע הכתוב צדקותו של אברהם כי מה שהלך לא לצד הבטחות האמורות אלא לעשות דבר ה'. ודקדק לומר כאשר דבר ולא כאשר אמר כמו שהתחיל בתחילת הפרשה ויאמר ה' לאמת כדברינו. והוא, יש לך לדעת כי כל מקום שיאמר הכתוב דיבור יגיד על דבר קשה והאמירה היא רכה וכאן הזכיר בתחילת הפרשה ויאמר ה' לצד שכל הדבר הוא להנאת אברהם ובמעשה אברהם אמר כאשר דבר פירוש שעשה הדבר לצד גזירת מלך עליו ולא לתועלת הנמשך לו:

19. בראשית פרק כא, י-יא

(י) וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם הֲרֵשִׁי הָאֵמָה הַזֹּאת וְאֵת בְּנָהּ כִּי לֹא יִרְשֵׁנִי הָאֵמָה הַזֹּאת עִם בְּנֵי עַם יִצְחָק: (יא) וַיִּרַע הַדָּבָר מֵאֵד בְּעֵינָיו אַבְרָהָם עַל אֹדֶת בְּנֵו:

סיכום

אברהם מגיע למדרגתו דווקא מתוך נקודה של שפל

28. בראשית רבה (וילנא) פרשת חיי שרה פרשה טא
ארי שמעון אב לא למדו ורב לא היה לו, ומהיכן למד את התורה,
אלא זימן לו הקדוש ברוך הוא שתי כליותיו כמין שני רבנים והיו
נובעות ומלמדות אותו תורה וחכמה

29. שם משמואל בראשית פרשת לך לך
אבל עודנה השאלה מאין הי' לוקח התעוררות לדרוש ולחקור אחר
אלקות... במדרש (פ' ל"ח) אמר לי' נמרוד לאברהם נסגוד לנורא,
אמר לי' אברהם ונסגוד למיא דמטפין נורא, אמר לי' נמרוד נסגוד
למיא, אמר לי' נסגוד לעננא דטעין מיא וכו'. והיינו שכל
ההתעוררות של אברהם היתה מהשלילה כי בראותו א"ע ואת כל
העולם כולו בשפל המדרגה טובעים בעמקי שאול זה עובד למים
וזה לאש והיו רודפין אחר ההבל וריק בלי שום תכלית, וכל כוחות
הנפש הי' מונחים באשפה, והיו אוכלין ושותין ופוחזין כבמדרש,
והיו מקולקלין הן בגוף והן בשכל, ומובן לכל בר דעת שזה לא יתכן
בשום אופן שהאדם שהוא מובחר היצורים ירדוף רק רע כל היום,
ובשביל זה עצמו שהרגיש בעצמו שהגיע לקצה האחרון מהקלקול
התעורר משנתו לחשוב מחשבות לחלוק על דעת ההמון... והנה
כל מה שהביאו לידי חקירה זו הם רק עוונותיו הקודמים כשהי'
בשפל המדרגה, כי אפשר שלולא עוונותיו הקודמים שהיו מגיעים
עד הקצה האחרון לא הי' מתעורר כלל לדרוש ולחקור... והוא
יתרון האור מן החושך שמן החושך עצמו בא יתרון האור, ומי יתן
טהור מטמא לא אחד:

30. לאור השם עמוד 26 (הרב אלי שיינפלד)
בעל השם משמואל' מחדד כי דווקא הרדידות התרבותית
והנמיכות המוסרית הן שהביאו את אברהם אבינו למאוס
במודל שהציבה החברה בה גדל ובגללן הוא החל לחפש דרך
אחרת שאותה גם זכה אחר כך למצוא. יתכן, אומר השם
משמואל', כי אילו היה אברהם נולד לתוך מציאות מורכבת
יותר – יותר מוסרית ופחות מושחתת, הוא היה משלים עם
דרך זו ולא היה יוצא למסע החיפוש: "כי אפשר שלולא
עוונותיו הקודמים... לא היה מתעורר כלל לדרוש ולחקור.
מדברי השם משמואל' אפשר להוציא לימוד עצום. פעמים
שדווקא ירידה רוחנית גדולה והתפלשות בדיוטא התחתונה
של העולם בכוחן להצמיח הרבה טובה וברכה. מפגש עם
מציאות רדודה מסוגל להביא את האדם למאוס בדרך שכזו,
ולהרים אותו לתבונה שאפשרי ואף ראוי לו להיפגש עם
דברים נעלים בהרבה...

פרשת לך לך – "ספר הישר זה ספר אברהם יצחק ויעקב"

מעשה אבות סימן לבנים

1 – הקב"ה מבשר לאברהם שיהיה לו זרע משרה – "אבל
שרה אשתך יולדת לך בן וקראת את שמו יצחק". הקב"ה גם
מבשר את תאריך הלידה "למועד הזה בשנה האחרת" ומיד
לאחר מכן "ויכל לדבר אתו ויעל אלוקים מעל אברהם". רש"י
על פי המדרש מדייק מכך שהתורה השתמשה בלשון "ויעל"
ולא "מאת", שהצדיקים הם מרכבתו של מקום.

2-6 - מה המשמעות של "מרכבתו של מקום"? בתחילת
הפרשה אברהם מקבל הבטחה: "ואעשך לגוי גדול ואברכך
ואגדלה שמך והיה ברכה". במדרש ביאר ר' שמעון בן לקיש
את הפסוק כך: "ואעשך לגוי גדול" זה מה שאנו אומרים אלוקי
אברהם. "ואברכך" זה שאומרים "אלוקי יצחק", "ואגדלה שמך"
זה שאומרים אלוקי יעקב. ומה שנאמר בסוף הפסוק "והיה
ברכה" בא לומר שאנו חותמים את הברכה באברהם ואומרים
"מגן אברהם". ממשיך ר' חייא ואומר שהקב"ה אומר שברכת
אברהם קודמת לברכת ה', שהרי קודם אומרים "מגן אברהם"
ורק אח"כ אומרים "מחיה המתים". תמה ר' ירוחם, הרי כשאנו
אומרים "אלוקי אברהם" השבח הוא על ה"אלוקי", שהוא
יתברך אלוקי אברהם, ואם כן מדוע מכנה הקב"ה את הברכה
הזו ברכת אברהם? אלא מכאן יש ללמוד שכשאנו אומרים את
"אלוקי אברהם" הדגש הוא אינו על ה"אלוקי", אלא על
ה"אברהם" ושבחו של אברהם הוא בכך שה"אלוקי" היה בו
במציאותו ממש. וכמו שאמר תו"ס שכל ברכה שאין בה מלכות
שמים אינה ברכה וקשה שהרי בברכה הראשונה בתפילת
שמונה עשרה לא מוזכרת מלכות ומתרץ שנאמר "אלוקי
אברהם" וזה מלכות. מבאר ר' ירוחם שה"אלוקי אברהם" הוא
כמו מלכות, אברהם אבינו המליך את הקב"ה על העולם.
"אברהם" ו"מלך העולם" היינו הך. כלומר שמי שמסתכל על
אברהם רואה את "מלך העולם". כל הנהגתו של אברהם היתה
הנהגה של מלכות. אברהם הוא ראייה להאלוקים!

נשאל את עצמנו איך כל זה קשור אלינו, אברהם ראייה לאלוקים
אבל אנחנו בקושי ראייה לעצמנו... אלא שהדברים לא רק שהם
קשורים אלינו, אלא הם אור גדול שאליו אנו צריכים לשאוף.
פעמים רבות דיברנו על כך ששאיפה לחוד ותוצאה לחוד. איננו
נתבעים להיות מחר מרכבה לשכינה, אך אנו כן נתבעים
לשאוף לשם. מתי נגיע זו כבר שאלה אחרת אבל שאיפה
צריכה להיות, תהיה ההתקדמות איטית ככל שתהיה אם אנו
שואפים אנחנו כבר עם רגל אחת על המרכבה...

12-13 – הפעם הראשונה שמוזכר תואר "העברי" לאברהם הוא כאשר בא הפליט ואמר לו שלוט בצרות – "ויבא הפליט ויגד לאברם העברי ... וישמע אברם כי נשבה אחיו...". רש"י מבאר שהפליט הוא עוג ואין לחשוב שעוג עשה תשובה ודאג למשפחתו של אברהם, אלא "מתכוין שיהרג (אברהם) וישא (עוג) את שרה". הרב ראובן קרלשטיין מקשה, הרי פעמים רבות כבר הוזכר השם אברם ולא נזכר עמו תואר "העברי", מדוע דווקא כאן נאמר עליו שהוא "אברהם העברי"? הסאטמר רב'ה תירץ תירוץ נפלא: התוכנית של עוג היתה להוציא את אברהם למלחמה כדי שימות, והוא ישא את שרה. אבל מניין לעוג שבאמת אברהם יצא למלחמה הזויה כל כך, הרי יחסי הכוחות בכלל לא היו ברי השוואה ואם כן יש כאן פיקוח נפש וודאי לאברהם, אם כן מהיכן היה כל כך פשוט לעוג שאברהם יסכן את עצמו בשביל לוט? לכן באה התורה ומגלה לנו את המניע של עוג. עוג הכיר את אברהם וידע שהוא "עברי" ומי שהוא "עברי", למען עקרונותיו הוא מוכן להילחם גם נגד כל העולם וממילא היה ברור לו שכשישמע שנשבה לוט בן אחיו, מיד יצא להילחם למרות הסכנה הגדולה שבדבר. לפעמים כאשר אדם רוצה לעשות שינוי בחיים ולהתקדם במסלול האבות, נדרש ממנו לעשות דברים שבעיני החברה הם לא ימצאו חן. לדוגמה, בחור שנמצא בחברה מעורבת והוא מחליט לעשות תשובה, השלב של הניתוק פעמים רבות מלווה בחוסר נעימות משני הצדדים, אך עם כל הקושי על הבחור לדעת שעליו להיות "עברי" וגם אם כולם עומדים בעבר אחד של הנהר, עליו לעבור ולעמוד בעבר השני גם אם הוא יהיה שם לבד.

בחור יושב במפגש חברתי והשיח מתחיל להתדרדר לרכילות ולשון הרע. מאד לא קל לקום ולומר: "חברה, זה לא שייך, צריך לשנות את השיח", אבל עם כל הקושי זה מה שנדרש ונתבע ממי שעונה להגדרה "עברי".

אברהם מחפש לקדש שם שמים

14- הרמב"ם במורה נבוכים מגלה לנו על כוונתם של האבות שהביאה אותם להיות מרכבה לשכינה. אפילו בעת התעסקם להרבות ממון, תכלית כוונתם בכל מעשיהם היתה להתקרב אל הש"י כדי להמציא אומה שתדע את ה' ותעבדהו. נמצא שכל כוונתם וכל השתדלותם היתה לפרסם יחוד ה' בעולם ולהיישיר בני אדם לאהבתו. מסיים הרמב"ם וכותב: "ומפני זה זכו לזאת המדרגה". מדברי הרמב"ם אנו מבינים שכדי להיות מרכבה לשכינה עלינו להתאמץ ולהשתדל לעשות רק את רצון ה' וכך לפרסם את שמו בעולם. כפי שכבר כתבנו אנו לא מצפים שממחר כל פעולה שנעשה תהיה לכבודו יתברך, אבל אנחנו כן מצפים שנשאף לשם, גם אם בצד המעשי השינוי יבוא לאט לאט, זה בסדר גמור, העיקר שנדע להיכן אנו צריכים להגיע.

7-9 – ספר בראשית מכונה "ספר הישר" ובגמרא מבואר שנקרא כך על שם אבותינו אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים שנאמר "תמות נפשי מות ישרים". הגמרא מביאה ראיה לכך שהאבות נקראו ישרים מבלעם הרשע. מכך שבלעם מתאוה למות מות ישרים מסיק ר' חיים שמואלביץ שבלעם הכיר במעלתם של האבות הקדושים שהיו ישרים ואל המעלה הזו שאף, אלא שבלעם הרשע מצד אחד רצה לחיות כמו בהמה ומאידך למות מות ישרים. אצל בלעם אין בכך כל סתירה כי כך נראית "ישרותו" של בלעם בעל ג' מידות של עין רעה, רוח גבוהה ונפש רחבה. אך אנו בני אברהם יצחק ויעקב יודעים שכדי למות מות ישרים עלינו גם לרצות ולשאוף חיים ישרים וכמו שמסביר ר' אהרן קוטלר שכל הנאמר בתורה בא ללמד אותנו, ולכאורה בספר בראשית רבו הסיפורים ויש מעט מאד הלכות, אלא שעבורנו יש כאן לימוד גדול, עלינו ללמוד מהתנהגותם והתנהלותם של אבותינו הקדושים בבחינת "חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב". דברי חז"ל אינם בגדר המלצה אלא בגדר "חייב", אנו חייבים ללמוד מאבותינו ולשאוף למדרגתם, כל אחד ואחד באיזה דור שיהיה.

הקושי לשאוף נעוץ בקושי להתנתק מהתאוות

11-12 – "שרי אשת אברהם לא ילדה לו בנים" וכיון שכך היה לה "שפחה ושמה הגר". רש"י מבאר שהשפחה המצרית הזו היא לא פחות ולא יותר מבת פרעה. אנו רגילים לקרוא את הרש"י הזה ולהמשיך לרש"י הבא. אך עלינו להתבונן ולהבין את המשמעות. פרעה היה המלך הגדול ביותר באותה תקופה. יש רעב בארץ ואברהם יורד עם שרה למצרים. אברהם יודע שמצרים שטופים בזימה וברגע שישמעו ששרה היא אשתו התוצאה תהיה "אותי יהרגו ואותך יחיו". אברהם אומר לשרה "אמרי נא אחותי את" וכך לא יהרגו אותי. שרה מקיימת את מצוות אברהם והיא נלקחת לבית המלך. הקב"ה עושה לה ניסים גדולים ופרעה מקבל מכות מהמלאך. פרעה מבין שיש כאן אשה לא רגילה, הוא מבין ששרה היא אשת אברהם והוא משלח אותם מעליו. בת פרעה גדלה, כל מצרים לפניו, כל הנאות העולם מונחים לפניו על מגש של כסף והיא יכול לעשות ככל העולה על רוחה. אבל פרעה יודע שהאמת לא נמצאת אצלו, אלא אצל אברהם ושרה והוא אומר לבתו, תעזבי אותך מכל השטויות "מוטב שתהא בתי שפחה בבית זה ולא גבירה בבית אחר". כדי להגיע למסקנה הזו היה צריך פרעה לראות ניסים גלויים שהתחוללו בחדר שינה שלו, אבל אנו בני אברהם יצחק ויעקב, מאמינים בני מאמינים איננו צריכים ניסים כדי לדעת מהי הדרך בה אנו צריכים ללכת, עלינו פשוט להחליט לקום ולהתחיל לצעוד במסלול של אבותינו הקדושים!! הלימוד העיקרי שאנו צריכים ללמוד מפרעה הוא, שעל אף שפרעה היה שקוע עמוק בתוך מ"ט שערי טומאה ובהנאות העולם הזה עד כדי כך שלהתחיל לעשות שינוי בחיים הוא לא היה מסוגל, מכל מקום לבתו הוא ידע לומר תעזבי את כל השטויות, אנחנו חיים בשקר, מוטב לך להיות שפחה בבית של אברהם שם האמת והישרות, מאשר להיות גבירה אצל איזה מצרי מכובד ככל שיהיה. וכן אנו צריכים לומר לעצמנו, אם אנחנו רוצים להתחיל לקיים את האמירה של חז"ל "חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי" עלינו לרצות לדבוק באמת ולברוח מכל הדמיונות וההבלים. וכמו שכותב ר' אהרן קוטלר שיסוד הגדול בהתעלות הוא לא להמשך אחר דעות והשקפות העולם אשר אנו סובבים מהם, אשר כל מהותם והקפתם בנויים על דרכי היצר והשפלות.

שאלה אחת ויחידה – מה יפרסם את שם ה' בעולם! לפעמים התשובה תהיה לקחת מתנות ולפעמים התשובה תהיה לא לקחת. פעמים רבות יש אנשים שהם בעלי עקרונות ובמקום שנדרש להתגמש הם ממשיכים לאחוז בקרנות המזבח רק כדי לקדש את העיקרון והאידיאולוגיה בה הם מאמינים. מי שרוצה ללכת בדרכי האבות צריכים לדעת שיש אידיאולוגיה אחת ויחידה והיא לעשות את רצון ה' ויש לבחון כל מקרה לגופו. לפעמים נדרש מאתנו להקל ולפעמים נדרש להחמיר, לפעמים נדרש לעמוד כחומה בצורה ולפעמים נדרש להתגמש המכנה המשותף לכל המקרים ש"לעשות רצוןך אלוהי חפצתי"!!!

18 - עד כמה היה חפץ אברהם לעשות רק את רצון ה' רואים אנו בתחילת הפרשה בציווי לצאת מחרן (עיין ברמב"ן שמבאר שארץ הולדתו של אברהם הייתה חרן) לארץ כנען. התורה משתמשת בלשון **ויאמר** – ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך... "אולם כאשר התורה מתארת את היציאה של אברהם מחרן לארץ כנען היא משנה ללשון "דיבר" – "וילך אברם כאשר דבר אליו ה'". האו"ח תמה מדוע התורה לא משתמשת באותה לשון ואומרת "כאשר אמר אליו ה'". הקושיא חזקה והתירוץ חזק יותר מהקושיא. אברהם מקבל הרבה הבטחות לפני שהוא יוצא מחרן, לכאורה ההבטחות האלו מצמצמות מאד את הניסיון. אברהם ללא ילדים ומובטח לו שאם ילך יהיו לו ילדים, אברהם ללא רכוש ומובטח לו שיהיה עשיר וכו', האם מישהו מאתנו לא היה יוצא מחרן אחרי כל ההבטחות האלו? יתכן שכן ובדיוק בגלל זה התורה מלמדת אותנו מהו הדבר האמתי שהניע את אברהם לצאת מחרן. בכל מקום בתורה לשון "ויאמר" היא לשון רכה ואילו לשון "דיבר" היא לשון קשה. הקב"ה פונה לאברהם בלשון "ויאמר" כלומר בלשון רכה ומבטיח לו הבטחות כדי לעזור לו לקיים את הציווי של "לך לך", אבל אברהם אבינו יוצא לדרך "כאשר דבר אליו ה'", כלומר אברהם יוצא לא בגלל ההבטחות אלא בגלל הציווי, קשה ככל שיהיה, אם הקב"ה ציווה אני עושה. זה אברהם אבינו!!! אברהם מחפש רק דבר אחד לעשות את רצון ה', עם הבטחות או בלי הבטחות, אם ה' ציווה אז עושים!!! את המסר הזה באה התורה להעביר לנו בשינוי הלשון מ"ויאמר" ל"דיבר". והדברים נפלאים ממש!!!

19-21 - בפרשת "וירא" אנו פוגשים מחלוקת בין אברהם לשרה בנוגע לגירוש ישמעאל. התנהגותו של ישמעאל, בלשון המעטה, לא תואמת את הרוח של אברהם ושרה. שרה חוששת שההתנהגות המקולקלת תשפיע על בנה יצחק ומיד קובעת בצורה נחרצת "גרש האמה הזאת ואת בנה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק". אברהם שומע והתורה מגלה לנו את התחושה הפנימית שעברה עליו מיד כששמע את הדברים – "וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודות בנו". בפשטות יש כאן מחלוקת מאד ברורה. יצחק בנם של אברהם ושרה, וישמעאל בנם של אברהם והגר. באופן טבעי שרה קשורה ליצחק ולא לישמעאל ומשום כך קל לה לומר לגרש את האמה ואת בנה ואילו אצל אברהם הקושי יותר גדול שהרי סוף סוף זה הבן שלו. התוספתא מגלה לנו שהניתוח הפשוט הזה אולי נכון אצל אנשים פשוטים, אבל לא אצל אבותינו הקדושים. אברהם ושרה לא נחלקו בסוגיית רגשות אלא בסוגיית קידוש ה' וחילול ה'.

15-17 - לאחר שאברהם אומר למצרים ששרה היא אחותו, הוא מקבל מתנות רבות. במדרש (לא מובא במקורות) מסופר שפרעה הכניס את שרה לחדרו, אולם פרעה לא ידע שיחד איתם בחדר נמצא גם מלאך וכל פעם ששרה היתה אומרת "תכה", פרעה היה מקבל מכה בראש שכמעט הביאה אותו לאיבוד הכרה, שתי מכות כאלו הספיקו לו כדי להבין שאם הוא לא יוציא את שרה מחדרו הוא יצא משם עטוף בתכריכים לבנים. מיד, "ויקרא פרעה לאברם ויאמר מה זאת עשית לי, למה לא הגדת לי כי אשתך היא? למה אמרת אחותי היא ואקח אותה לי לאשה ועתה הנה אשתך קח ולך!!" פרעה לא מחכה שאברהם ילך מעצמו אלא הוא מצווה את אנשיו לשלח "אותו ואת אשתו ואת כל אשר לו". הרמב"ן מבאר שהתורה טורחת לומר "וכל אשר לו" כדי לומר לך שהוא שולח עם כל המתנות שקיבל לאחר שאמר ששרה היא אחותו, למרות שלכאורה היה כאן מקח טעות, אפילו הכי המצרים לא אמרו לו רימיטנו ומתנה בטעות היא, אלא נתנו לו לקחת הכל. מסיים הרמב"ן וכותב "וזה מעשה נס". מדברי הרמב"ן אנו מבינים שאין כאן גזל מצד אברהם שהרי המצרים היו מודעים לכל מה שקרה ולא ביקשו את המתנות בחזרה, אבל לכאורה מדוע אברהם לא בא מעצמו ואמר למצרים: "המתנות שהבאתם לי לא שייכם לי, קחו אותם בחזרה ותנו לי ולאשתי ללכת מכאן. השאלה מתעצמת כאשר אנו רואים את התנהלותו של אברהם מול מלך סדום. ארבעת המלכים נלחמים בחמשת המלכים ולוקחים מהם את כל הנפש והרכוש. לוט נשבה ואברהם יוצא לשחרר את בן דודו. אברהם מנצח את ארבעת המלכים, משיב את כל הרכוש "וגם את לוט אחיו ורכושו השיב וגם את הנשים ואת העם".

מלך סדום יוצא לקראת אברהם "אחרי שובו מהכות את כדלעמר ואת המלכים". מלך סדום מבין שניצחונם של אברהם מזכה אותו בכל הנפש שהוא הציל וגם בכל הרכוש ובכל זאת מבקש הוא מאברהם: "תן לי הנפש והרכוש קח לך". אברהם אבינו לא חושב פעמים ומשיב למלך סדום שהוא אינו לוקח ממנו מאומה "אם מחוט ועד שרוך נעל, ואם אקח מכל אשר לך" וכל זאת כדי שאתה מלך סדום "לא תאמר אני העשרתי את אברם" ומבאר החזקוני שאברהם אמר למלך סדום שבשעה שיצא מבית אביו לארץ כנען הבטיח ה' להעשיר אותו, לכן מוטב שלא אקח ממך כלום וכשאתעשר אתלה את העושר במי שהכבוד שלו. שואל ה'באר יוסף', צריך להבין איך יתכן שממלך סדום אברהם לא לקח אפילו חוט ושרוך נעל אע"פ שמן הדין זכה בכל הרכוש בכיבוש מלחמה, ומפרעה שלא נתן לו כי אם בתורת מתנת חנים, לקח אברהם לעצמו את המתנות ולא החזירם. נוסף ונקשה, הרי כל הסיבה שאברהם לא לוקח את הרכוש של סדום, כדי שיכול לתלות את העושר שלו בקב"ה ולא במלך סדום, אם כן מדוע לא חשש אברהם שבלקיחת המתנות מפרעה יאמרו שפרעה העשיר את אברהם ולא ה' יתברך. ר' יוסף צבי סלנט מתרץ תירוץ נפלא. אצל אברהם אבינו יש עקרון אחד שעומד נגד עיניו – לפרסם את שם ה' בעולם! ההבדל בין הנס בבית פרעה לבין ניצחון המלחמה הוא שהמעשה בבית פרעה היה בצנעה לעומת המלחמה שהיתה מפורסמת. אברהם אבינו עשה חישוב פשוט, כולם הכירו שאברהם היה עני גדול ופתאום יראו שאברהם התעשר, כמובן שמיד יבררו, ידרשו ויחקרו מהיכן הגיע כל העושר הזה וסיפור הנס והסיעתא דשמיא שהיה לאברהם ושרה יתפרסם רבים ויהיה בכך קידוש ה' גדול, יותר מאי לקיחת המתנות המתנות מפרעה, לעומת סדום שהניצחון היה מפורסם ושם ה' התפרסם בעולם לא נצרך אברהם להחזיק ברכושו של סדום כדי לסייע בפרסום הנס, לכן לא נטל כלום. בשורה התחתונה לפני שאברהם עושה מעשה הוא שואל את עצמו

"כשההלכה אומרת להחמיר, הרי זאת ההלכה. כשההלכה אומרת שאפשר להקל ואדם רוצה להחמיר, זו זכותו. אבל שידע שההלכה אינה תובעת זאת, וממילא ישקול ויבחן האם אין החומרה פוגעת באדם."

ביישובנו מדי פעם עולה השאלה בנושא עבודה עברית. יש הטוענים שצריך למסור את הנפש על עבודה עברית ויש הטוענים שאין להתעקש וצריך לעשות מה שנוח. אם ננתח את הסוגיא על פי היסוד שלמדנו הדרך הנכונה מאד ברורה. עבודה עברית זה אידיאל חשוב, לא חובה הלכתית אבל ודאי שזו מעלה. יישוב הארץ זו מצווה חשובה ובסיסית. במידה וניתן ליישב את הארץ עם עבודה עברית ברור שיש להתאמץ ולהעסיק יהודים, אך ברור שאם ההתעקשות על עבודה עברית תבוא על חשבון מצוות יישוב הארץ והתפתחות היישוב תתקע צריך לבחור בערך היותר בסיסי שהוא גם הערך היותר עליון. מי שטוען שצריך להילחם על עבודה עברית בכל מחיר טועה, לא פחות טועה מי שטוען שאין שום ערך בעבודה עברית. צודקים הטוענים שיש להשתדל לפנות לעבודה עברית, אך כשהערך של מצוות יישוב הארץ נפגע יש לדאוג קודם לערך הבסיסי יותר. (בישוב שלנו עד היום לא הצלחתי להבין באמת מה תוקע את ההתפתחות...)

28-30 – במדרש שאל ר' שמעון, מהיכן למד אברהם תורה, הרי סוף סוף אביו לא למדו ורב לא היה לו ומתוך שנעשו כליותיו כשני רבנים. שואל השם משמואל, השאלה בעינה עומדת מנין היה לוקח אברהם התעוררות לדרוש ולחקור אחר אלוקות. השם משמואל מתרץ תירוץ מפתיע. במדרש מבואר שבתחילת הדרך אברהם היה שותף למעשי הדור שלו ובראותו את עצמו ואת כל העולם כולו בשפל המדרגה טובעים בעמקי שאלו ורודפים אחרי ההבל וריק ללא שום תכלית והיו מקולקלים בגוף ובשכל, הבין אברהם שלא יתכן בשום אופן שהאדם שהוא מובחר היצורים ירדוף רק על כל היום. נמצא שדווקא מחמת שהרגיש אברהם בעצמו שהגיע לקצה האחרון מהקלקול, התעורר משנתו לחשוב מחשבות ולחלוק על דעת ההמון. נמצא שכל מה שהביא אותו לחקור אחר האלוקות היו אלו דווקא עוונותיו הקודמים כשהיה בשפל המדרגה. מוסיף השם משמואל וכותב שיתכן שאילו היה חי אברהם בדור פחות מקולקל ועוונותיו לא היו מביאים אותו עד לקצה, הוא כלל לא היה מתעורר לדרוש ולחקור והוא יתרון האור מן החושך, שדווקא מן החושך בא יתרון האור.

מדברי השם משמואל למד הרב אלי שיינפלד לימוד עצום. פעמים שדווקא ירידה רוחנית גדולה והתפלות בדיטא התחתונה של העולם בכוחן להצמיח הרבה טובה וברכה. מפגש עם מציאות רדודה מסוגל להביא את האדם למאוס בדרך שכזו, ולהרים אותו לתובנה שאפשרי ואף ראוי לו להיפגש עם דברים נעלים בהרבה.

סיכום קצר:

פתחנו בכך שאברהם היה מרכבה לשכינה. תהינו איך אנו נוכל להיות מרכבה, הרי אברהם היה ענק שבענקים. בא השם משמואל ואומר תדע לך שגם אברהם התחיל ממקום נמוך. מתוך הבנה זו מובנת הדרישה של חז"ל "חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב!!! שבת שלום ומבורך!!

שרה רואה שישמעאל מקטיר לע"ז ועושה עוד כמה שטויות, היא אכן חוששת שמא בנה יצחק ילמד ממעשיו הרעים, אך זה לא עיקר חששה, החשש הוא שמא יצחק ילך ויעבוד ע"ז "ונמצא שם שמים מתחלל בדבר!" אתם מבינים מה כתוב כאן??? מה שמעניין את שרה זה לא יצחק אלא ה'! יצחק הוא כלי להופעת ה' וכל דאגתה היא שקלוקל אצל יצחק יביא לחילול ה'. ומה עם אברהם? אברהם שואל את שרה: "איך נוכל לגרש את הגר וכי יתכן שלאחר שזכין לו לאדם חבין לו?! האם יתכן שלאחר שעשינו להגר מלכה ועשינו גברה והכנסנוה לגדולה נטרדנה מתוך בתינו?! מה הבריות אומרות עלינו?! והתוצאה תהיה "נמצא שם שמים מתחלל". אברהם כמו שרה בכלל לא דן בצד הרגשי, הוא דן בשאלה אחת, באיזה אופן לא יהיה חילול ה'. שרה שומעת ואומרת "הואיל ואתה אומר חילול שמים בדבר זה ואני אומרת חילול שמים בדבר זה יכריע המקום בין דברי לדבריך. שרה לא יודעת איך להכריע, יש כאן באמת שאלה קשה ורק לאחר שה' אומר "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה" הספק מוכרע ואברהם מיד מגרש את האמה ואת בנה. מסכם ה'חי ראו'ב' נמצינו למדים שכל הדיון בין אברהם ושרה היה אך ורק על כבוד שמים, חוץ מכבוד שמים אין כלום!!!

לשקול ערך מול ערך

22-25 – נחזור חזרה למתנות שלוקח אברהם מפרעה – "ולאברהם היטיב בעבורה ויהי לו צאן ובקר...". לכאורה איך לוקח אברהם את המתנות, הרי שלמה המלך אמר לנו "שונא מתנות יחיה".

תירוץ לשאלה זו ניתן למצוא בדברי רש"י. מהמילים "וילך למסעיו" לומדים חז"ל שכשחזר אברהם ממצרים לארץ כנען היה הולך ולן באכסניות שלן בהם בהליכתו למצרים כדי לפרוע הקפותיו. כלומר כשירד אברהם למצרים הוא היה עני ולא יכול היה לשלם לבעלי האכסניה, אך בחזרתו ממצרים היה אברהם "כבד מאד במקנה בכסף ובזהב" ויכול היה לכסות את כל החובות. מכאן למד ר' ראובן קרלשטיין מוסר חשוב לחיים. שונא מתנות יחיה – אין זו אלא מידת חסידות, אבל לאברהם היו חובות ולכן נאלץ לקחת את המתנות שנתן לו פרעה, כדי שלא להשאר בעל חוב. לעומת זאת ממלך סדום לא לקח אברהם מתנות משום שאז כבר היה לו, ולא נזקק למתנות. חסידות זו קומה מאד גבוהה אבל אם בונים אותה מבלי שיש את קומת היסוד אין זו חסידות אלא טיפשות. אברהם אבינו יודע שלהחזיר חוב זו חובה הלכתית, לא לקחת מתנות זו מידת חסידות ואצל אברהם ברור שכל עוד יש חובות הלכתיות לא קופצים למידת חסידות.

26-27 – נח יוצא מן התיבה "ויחל נח איש האדמה ויטע כרם" רש"י מבאר שהתורה משתמשת בלשון "ויחל" כדי לומר לך שנה עשה עצמו חולין, משום שהיה לו לעסוק תחילה בנטיעה אחרת ולא בנטיעת כרם שממנה עשה יין והשתכר. הרב גלינסקי שואל למה חז"ל דנים את נח לחובה ואומרים שנטע את הכרם כדי להשתכר, אולי כוונתו היתה למצווה, לשם שמים, ליין לקידוש? והתשובה שוודאי, אין ספק שזו היתה כוונתו, ליין לקידוש ותו לא – אבל אם העולם חרב אל תחשוב על חומרות! תזרע חיטה ותגדל לחם להשביע רעבון כולם, ותקדש על חלות. מוסיף הרב גלינסקי וכותב: "כולם שמעו על ה'חומרות' של החזו"א זצ"ל אבל במפורש שמעתי מפי החזו"א שאמר: "אני לא מחמיר, אלא רק מקפיד על ההלכה. שאלתי: "מה בין חומרות לבין הקפדה על ההלכה?" חייך וענה:

